

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

INTERPERSONAL INTERACTION OF MILITARY UNIT PERSONNEL

МІЖОСОБИСТІСНА ВЗАЄМОДІЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ

Alina Chepoi¹

Supervisor: Tamara Gumennikova²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-309-5-29>

В умовах посилення демократичних перетворень у милітаризованій сфері держави, реформування Збройних Сил України та інших військових формувань, гуманізації усіх сторін військової діяльності неухильно зростає потреба в оптимізації повсякденного життя і службової діяльності усіх категорій військовослужбовців. Слід зазначити, що ефективна міжособистісна взаємодія військовослужбовців значною мірою залежить від того, наскільки вони як особистості, з одного боку, інтеріоризують нові умови середовища, а з іншого – самовизначаються, ідентифікуються у своїй позиції, у своєму «Я», наскільки глибоко й адекватно здійснюють власну самооцінку і як це впливає на міжособистісну співпрацю. Звідси важливої теоретичної і практичної значущості набуває дослідження проблеми міжособистісної взаємодії особового складу у різних ситуаціях військової діяльності.

Вивчення науково-психологічних джерел свідчить про те, що окремі проблемні питання, пов'язані з вивченням міжособистісних стосунків у військовій сфері, розглядали у своїх працях такі дослідники як: О. Я. Анцупов (соціально-психологічні проблеми попередження та вирішення міжособистісних конфліктів серед офіцерів) [2], Є. Г. Баранов (вплив рольових взаємовідносин між військовослужбовцями на конфлікти у підрозділі) [3], В. Ф. Перевалов (динаміка стосунків у військовому колективі) [5], Я. В. Подоляк (особистість та колектив) [8], О. Д. Сафін (військовий колектив як об'єкт та суб'єкт управлінської діяльності командира) [4], М. Ф. Феденко, В. П. Галіцький (психологічні

¹ Private Joint-Stock Company "Higher education institution "Interregional Academy of Personnel Management", Ukraine

² Private Joint-Stock Company "Higher education institution "Interregional Academy of Personnel Management", Ukraine

аспекти попередження конфліктних ситуацій у військовому колективі) [7], Л. В. Черкасов (вплив колективу на військовослужбовця) [6] та інші.

Міжособистісна взаємодія військовослужбовців чітко детермінується їх службовим становищем та військовим званням: начальник – підлеглий та старший – молодший. Цьому значною мірою сприяє те, що службові, або офіційні стосунки військовослужбовців закріплюються функціональними обов'язками, які закладені у військових статутах і службових інструкціях. Саме від поведінки військовослужбовців залежить ставлення до нього інших членів військового підрозділу, а також груповий контроль та санкції [4, с. 101]. Дослідник психології управлінської діяльності командира О. Д. Сафін вказує на те, що міжособистісні стосунки військовослужбовців у значній мірі опосередковані змістом та метою сумісної діяльності [1, с. 64]. На його думку офіційні взаємовідносини є визначальними між військовослужбовцями, що створює певні труднощі прояву міжособистісних стосунків.

У разі невідповідності між змістом офіційних (посадових) та міжособистісних стосунків з'являється можливість для появи конфліктних міжособистісних стосунків, які є результатом як усвідомленого, так і неусвідомленого особистісного дискомфорту, який є основою конфлікту, що передує йому і складається з об'єкту та різноспрямованих учасників ситуації.

Результати виникнення проблемної міжособистісної взаємодії серед особового складу у процесі дотримання внутрішнього порядку залежать від індивідуально-психологічних особливостей військовослужбовців та контролю за ними зі сторони посадових осіб військового підрозділу та частини. Як наслідок цього можуть виникати приховані та відкриті незадоволення військовослужбовців, обґрунтовані та необґрунтовані підозри, невербальна та вербальна агресія.

Головні ознаки продуктивної міжособистісної взаємодії військовослужбовців: узгодженість дій військовослужбовців як членів колективу (колективістська поведінка); продуктивна (конструктивна взаємодія); високий рівень згуртованості; взаємна довіра та повага між членами колективу, незалежно від військового звання та службового становища; взаємодопомога та взаємопідтримка; позитивний моральний настрій; чіткий розподіл обов'язків; відповідність соціальних ролей соціальним нормам; внутрішньокolleктивні конфлікти вирішуються конструктивним шляхом; задоволеність членів колективу результатами службової діяльності; наявність для членів колективу позитивної перспективи; схвалення та дотримання членами колективу соціальних норм і правил.

Головні ознаки проблемної міжособистісної взаємодії військовослужбовців: неузгодженість дій військовослужбовців як членів колективу (суперечлива, конфліктна поведінка); проблемна (непродуктивна, деструктивна взаємодія); низький рівень згуртованості; взаємна неприязнь та неповага між членами колективу; самотність членів колективу; негативний моральний настрій; нечіткий розподіл обов'язків; невідповідність соціальних ролей соціальним нормам; внутрішньокolleктивні конфлікти вирішуються непродуктивним, деструктивним шляхом; незадоволеність членів колективу результатами служби; відсутність для членів колективу позитивної перспективи; несхвалення та недотримання членами колективу соціальних норм і правил; наявність нестатутних міжособистісних стосунків (фізичний та психічний тиск, приниження гідності).

На нашу думку, важливо звернути увагу на те, що посада військовослужбовця також визначає інші соціальні ролі, які він повинен виконувати у процесі службової діяльності. Так для підтримання внутрішнього порядку, охорони особового складу, озброєння, боєприпасів, бойової та іншої техніки, приміщень і майна військової частини, контролю за станом справ у підрозділах і своєчасного життя заходів щодо запобігання правопорушенням, а також виконання інших обов'язків внутрішньої служби призначається добовий наряд. Звідси виникає потреба вести мову про міжособистісну взаємодію між особовим складом добового наряду, який відповідно до вимог Військових статутів Збройних Сил України [3, с. 118] має призначатися у складі: чергового частини, помічника чергового частини; особового складу варті, чергового і днювальних парку, чергового фельдшера, чергового і днювальних контрольно-пропускного пункту, чергового та робітників їдальні; чергового штабу частини та посильних, пожежного наряду та ін.

Отже, як бачимо, службове становище і військове звання військовослужбовця визначають його місце в ієрархічній структурі і значною мірою позначаються на його міжособистісній взаємодії. Специфіка військової служби також визначає специфіку міжособистісної взаємодії інших категорій військовослужбовців. Як свідчить військова практика, продуктивний стиль міжособистісної взаємодії командира та підлеглого визначають: внутрішній спокій, рішучість, відкритий погляд, постійна ввічливість, відсутність метушливості, тверезість розуму й послідовність поведінки командира та бажання підлеглого виконувати всі його команди та розпорядження.

Список використаних джерел:

1. Афонін Е. А., Очеретяний В. В. Регуляція соціальної поведінки військовослужбовців: Досвід соціально-психологічних досліджень в Україні. *Константи*. 1994. № 3. С. 28–33.
2. Варій М. Й. Морально-психологічний стан військ та його оцінка : дис. ... д-ра психол. наук : 20.02.02. Київ : Київський ун-т ім. Тараса Шевченка, 1997. 478 с.
3. Військові статuti Збройних Сил України. Київ : Воєнне видавництво України «Варта», 1999. 516 с.
4. Карпілянський Д. А. Соціально-психологічні умови формування групових норм у військових колективах підрозділів, що укомплектовані на професійній основі : автореф. дис. ... канд. психол. Наук : 20.02.02 / Національна академія ПВУ ім. Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2001. 17 с.
5. Карчевський І. Р. Психологічна характеристика міжособистісної взаємодії особового складу у військовій частині. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України* / За ред. Максименка С. Д. Київ, 2005. Т. 7. Вип. 4. С. 158–167.
6. Кохан В. Г. Діяльність військового керівника по збереженню психічного здоров'я військовослужбовців : автореф дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09 / Національна академія ПВУ ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2003. 18 с.
7. Потапчук Є. М., Корчевський І. Р. Попередження проблемної міжособистісної взаємодії серед підлеглого особового складу військових підрозділів. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України* / За ред. Максименка С. Д. Київ, 2005. Т. VII. Вип. 2. С. 195–200.
8. Потапчук Є. М. Теорія та практика збереження психічного здоров'я військовослужбовців : монографія. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2004. 323 с.
9. Сафін О. Д. Психологія управлінської діяльності командира : навчальний посібник. Хмельницький : Видавництво Академії ПВУ, 1997. 149 с.